

חטאתי עויתי פשעתי

במרכזו של יום הכיפורים עומד הווידי. המקור לווידי זה מן התורה הוא בעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים. מספר פעמים מצווה התורה את הכהן הגדול להתוודות את עוונות בני ישראל יחד עם עוונותיו ועוונות בני ביתו (ויקרא, טז).

נוסח הווידי של הכהן: "חטאתי עויתי פשעתי" אף הוא גזור מלשון הפסוקים המתארים את חובת הווידי של הכהן: "והתודה את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם" (ויקרא טז, כא). וידויו של הכהן הוא וידיו כללי. אין, ולא יכול להיות בו, פירוט של כל חטא וחטא שאדם מישראל עשה או שבני ביתו והוא עשו. כל מטרתו הוא של ריצוי וכפרה שהם עיקר העניין בעבודתו של הכהן הגדול ביום הזה. בתנ"ך ניתן לראות את הווידי הזה במקומות שונים. שלמה מתפלל על בית המקדש ומבקש שבעתיד כשיגלו ויתפללו על גאולתם ודאי ישתמשו באותו מטבע לשון של "חטאנו והעוינו והרשענו" (מלכים א, ח, מז) תפילתם תתקבל והקב"ה ישיב אותם מן הגלות. בתהלים ישנו מזמור שעוסק כולו בווידי על חטאי הציבור של הדור במרכזו עומדות מילות נוסח הקבע "חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו" (תהלים קו, ו). אף זה וידי ציבורי ואין בו פירוט של עבירות אישיות אלא תיאור כללי. המשותף לכל המקורות הללו הוא מיקוד הווידי בחטאי הציבור, בהתרחקותו, בשכחת אלוקים. הדבר שעליו מתוודים הוא על המצב הכללי של עם ישראל ועל כך שהקב"ה אינו נוכח מספיק בעולמו. אמנם, הטענה המרכזית של הווידי איננה של התעלמות מן החטאים הפרטיים, אלא נתינתם במסגרת רחבה ועמוקה יותר של אובדן הקשר לקב"ה. אין חטא פרטי שאיננו נובע משכחת אלוקים ואין כמעט חטא פרטי שאיננו בתוך תחום הלגיטימיות החברתית סביב. לכן, הווידי הכללי הוא מדויק יותר, הוא נוגע בשורש הבעיה. הוא ממרק את יסוד החטא, ולא את מופעיו המשתנים והמגוונים. אלו מטעים את האדם לחשוב שמדובר בנפילה רגעית וחד פעמית. לפיכך, הווידי הכללי אינו עוסק כלל בכישלונות החד פעמיים, עליהם אדם נותן את הדין בכל יום. עניינו של יום הכיפורים הוא באיפוס ובחזרה למצב המלאכי. מצב של קירבה ושל תיקון החטא הכללי והמאחד, הבסיסי והשורשי.

למותר לציין כי את תפקידו זה של הכהן הגדול ביום הכיפורים קיבלו עליהם כל יחידי עם ישראל משחרב הבית ומשמוקד העשייה של יום הכיפורים עבר מבית המקדש אל בית הכנסת. כל אחד מאתנו מצווה להתוודות על חטאי הכלל ולכפר עליהם.

אל מול התפיסה הזו עומדת תפיסה אחרת, המבקשת להתמקד באדם הפרטי, לדייק במסירת דין וחשבון מדויק על כל נפילה ונפילה. מייצגה של התפיסה הזו הוא הרמב"ם. גם להשקפתו יסודות בהררי קודש בתלמוד ובמקרא (ראו: יומא פו, ב; שמואל ב יב, יג). הרמב"ם מארגן את הרעיון של הווידי הפרטני הזה לכלל מצווה, מוצא לה מקור וחוקק אותה לדורות. וכך קובע הרמב"ם: "כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא שנאמר "איש או אישה כי יעשו וגו' והתודו"..." כיצד מתודין: אומר "אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי ניחמתי ובושתי במעשי"..." (רמב"ם הלכות תשובה פ"א). המקור של הרמב"ם לווידי כמובא בדבריו, הוא הווידי של מביאי אשם גזילות (במדבר, ה, ז). שם מדובר בווידי פרטי של האדם אך הפסוק מתייחס רק לחטאי הגזל לגווניו. הרמב"ם עוקר את הווידי הזה ממשמעותו המקורית ומכניסו להקשר של תשובה על כל עוון שהוא. את נוסח הווידי ומילותיו הוא מעתיק מן המחזור של הכהן הגדול ביום הכיפורים. וכך נוצרת הכלאה מעניינת כשנוסח וידי כללי הופך להיות נוסח אישי שמוסף לו משפט אחד קריטי "ועשיתי כך וכך".

הווידי האישי נראה לאנשים רבים כמו הדבר הנכון הקשה והמסובך. כמה אומץ צריך אדם כדי לעמוד ולמנות במדויק ובפירוט את כל חטאיו. להעמיד עצמו מול המראה ולסמן אחד לאחד את כישלונותיו. אמנם, לדעה האחרת אין מדובר אלא במניית אוסף הסימפטומים החיצוניים של הכישלון הנקודתי שיסודו בשכחת אלוקים.

למעשה, ניתן לטעון כי שני הווידויים עשויים להתאים לאדם הפרטי, אך לחטאים שונים שעשה. גם בין חטאי האדם הפרטי יש מעידות ויש נסיגות. יש להבחין בין חוסר אדיבות חד פעמי בכביש לבין קמצנות וצרות עין כללית. יש הבדל בין התפרצות זעם וכעס לבין ביקורתיות, חוסר טקט והתנשאות כמידות בנפש. יש נפילה בלבוש או ביטוי נטול צניעות, ויש חוסר צניעות שהוא ביטוי לבעיה כללית בעמידה מול ה'.

אך ניתן לומר שההבחנה הזו אינה מדויקת. ההבדל אינו בין חטאים שונים, אלא בין שתי תודעות חטא שונות. מי שנמנע מלתת צדקה לעני יכול למנות זאת כנפילה של רוע לב נקודתי. אך הוא יכול למנות זאת כשכחת אדוני הכסף והזהב, גם אם היא רגעית. סידור ותכנון הדרך לשוב מן החטא אף היא תלויה בכך. האם התיקון הוא להטות לדרך הנדיבות, או שמא לשוב ולברר כיצד נפלת ב"כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה". החוויה של החוטא ה'נקודתי' היא חוויה של התבוססת, של נקיפות מצפון מרובות, של חיטוט בפצעים ושל שקיעה בייאוש של ריבוי הנקודות הרעות. החוויה של החוטא ה'מכליל' היא מעט סלחנית יותר כי היא יוצאת מנקודת הנחה שחווית האלוקות בעולם בעיני בני אנוש היא אתגר שבסופו של דבר אי אפשר להשיגו. אך היא גם תובענית מאד כי היא לא מתפרטת לעבודה נקודתית ותהליכית אלא דורשת שינוי קיומי.

במחזור התפילה אנו פוגשים את שני הנוסחים. זה של "אשמנו בגדנו גזלנו..." שרובו אינו פירוט של חטאים ספציפיים אלא תיאור של החמצה גדולה, של מרד ושל תעייה. הנוסח השני הוא של "על חטא שחטאנו לפניך..." הפורט רשימה שלמה של עבירות. שילוב כל סוגי החטאים וכל הוויות החטא.

דא עקא, גם רשימה זו של "על חטא" הפכה לווידי בנוסח אחד. בו אנו פורטים לא את חטאינו אלא את אוסף החטאים האפשריים, מהם שלנו ומהם של אלו שסביבנו. כפי שמזכיר ערוך השולחן "וזהו כשפורט כל עון אבל בנוסח על חטא לא שייך זה כלל כיון דהיא נוסחא שוה לכל" (ערוך השולחן או"ח, תרז). לכאורה, ניצחה 'שיטת' הכהן הגדול. עדיין, רבים מן המתפללים מבקשים לשוב אל הווידוי האישי בתחיבת פתקים והסברים אל תוך הווידוי הכללי הזה.

התנועה בין שתי השיטות משתמרת במעבר מווידוי לווידי ובפרקטיקות המשתנות, וממשיכה להתקיים בנוסח התפילה שלנו.